

IN VOGELVLUCHT

HET OUDEMIRDUMER KLIF

Paul Paris

In het vlakke Fries-IJsselmeerse kustgebied vormt Gaasterland een opvallende strook. Hier geven heuvels, 'gaasten', het landschap een glooiend karakter. De veelal beboste heuvels bereiken een hoogte van gemiddeld 10 meter boven zeevlak. Daar waar de Gaasterlandse heuvels door de IJsselmeerkust worden aangesneden, liggen stijlranden of kliffen. Bekende kliffen zijn behalve het Oudemirdumer Klif het meer westwaarts liggende Mirnsumer Klif en het Roode Klif.

De ontstaansgeschiedenis van Gaasterland gaat terug tot de voorlaatste ijstijd, de Saale periode. Tijdens het uitvloeien van het Scandinavische landijs naar het zuiden, werd een groot gedeelte van Nederland door het ijs bedekt. Het traag vloeiende landijs nam onderweg materiaal van de ondergrond op zoals klei, zand en stenen. Dit gemengde materiaal vormt de grondmorene. Ten gevolge van de enorme druk onder het tweehonderd meter dikke landijs werd de grondmorene vermalen en gekneet. Het resultaat was een taai en leemige klei; ook wel keileem genoemd. Niet alle stenen uit de grondmorene werden vermalen. De hardste stenen bleven min of meer intact, zoals vuursteen, zandsteen en verschillende soorten graniet. Juist uit deze zwerfstenen is nu nog het herkomstgebied in Scandinavië af te leiden en daarmee de weg die het landijs heeft gevolgd.

Aanvankelijk werd meer dan de helft van Nederland door het landijs bedekt. De uiterste grens van het landijs lag op de lijn Haarlem-Nijmegen. Door de stuwende werking van de ijsmassa werden de heuvels van onder meer de Veluwe en Nijmegen opgeworpen. Op gelijke wijze zijn de heuvels van Gaasterland ontstaan, maar dan aan het einde van de Saale ijstijd.

Na een aanvankelijke terugtrekkingsfase vloede het landijs toen tijdelijk weer naar het zuiden uit. De Gaasterlandse heuvels bestaen hoofdzakelijk uit gestuwde keileem. Een nieuwe fase van landschapsvorming begon in de periode na het ijstijdvak, het Ho-

loceen. Wegens de geleidelijke stijging van de zeespiegel tijdens het Holoceen, stagneerde plaatselijk de ontwatering van het achterland. Door deze vernatting werd veengroei mogelijk. Al spoedig ontstond een veengebied waarbinnen de Gaasterlandse heuvels een eiland vormden. Tot omstreeks de Romeinse tijd ging de veengroei door. Gaasterland werd omgeven door een uitgestrekt veengebied dat zich in westelijke richting tot het tegenwoordige Westfriesland uitbreidde. Omstreeks de Middeleeuwen werd het veengebied door inbraak van de zee vanuit het noorden aangetast. Het Flevomeer, de latere Zuiderzee was een feit. De uit stugge keileem bestaande heuvels van Gaasterland boden relatief veel weerstand aan de eroderende werking van zee en golven. Stijlranden of kliffen waren hiervan het gevolg.

De kliffen vormden natuurlijke doorsneden van de heuvels waardoor het mogelijk werd de inwendige opbouw na te gaan. Met name het Oudemirdumer Klif trok al spoedig de aandacht van natuurliefhebbers en geologen. Niet alleen wegens het opvallend groot aantal verschillende zwerfstenen, maar ook door de samenstelling van de keileem. In de klifwand bleken twee verschillend gekleurde keileemen naast elkaar voor te komen, een grijze en een rode. Lange tijd was dit verschijnsel in wetenschappelijke kring een onderwerp van discussie. Was Gaasterland tweemaal door het landijs bedekt geweest of was de rode keileem door verwerking uit de grijze ontstaan?

Tegenwoordig neemt men aan dat de kleurverschillen in verband staan met verschillend herkomstgebied van de keileem; de grijze uit de west-Baltiek en de rode uit de oost-Baltiek.

Na de afsluiting van de Zuiderzee kwam aan de natuurlijke klifvorming een einde. De tijdelijke werking van de zee verdween, het water verzoette en het klif raakte spoedig begroeid.

Deze situatie van een fossiel, 'dood klif' geeft de luchtfoto weer. De kijkrichting is westelijk. Het voormalige strand wordt door een lage dijk tegen sterke golfslag beschermd. Iets meer landinwaarts is het voormalige klif te herkennen aan de helling met de min of meer aaneengesloten rij meidoornstruweel. Hier en daar (rechts op de voorgrond) is het vegetatiedek door het vee opengetrapt. Aan de hoge zijde wordt het klif begrensd door landbouwgronden, die via het klif een natuurlijke afwatering naar het IJsselmeer hebben.

Aan de voet van het klif ligt de relatief brede zone van het groene strand. Dit gebied is plaatselijk drassig, op de foto te herkennen aan de donkere tinten. De vegetatie van het groene strand en het klif wisselt over korte afstand sterk. Hier zijn grensmilieus te vinden van nat naar droog; van voedselarm naar voedselrijk en van zout naar zout. Op het groene strand worden vochtminnende planten aangetroffen zoals ruige zegge, slanke waterbies, watterrus en kruipende boterbloem. Indicatoren voor een zilt milieu zijn Engels gras, zeekweek en strandzoutgras. De klifhelling wordt gekenmerkt door een vegetatie van droge, schrale graslanden, met oa. vroege haver, zilverhaver, zandblauwtje en muurpeper.

Ondanks de tegenwoordig belangrijke botanische betekenis van het Oudemirdumer Klif, mogen de geologische en landschappelijke waarden van het klif niet vergeten worden. Met name deze waarden wogen zwaar bij de aankoop in 1923 van het Oudemirdumer Klif door de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten; tot op heden eigenaar en beheerder van het klif. Het is te hopen dat bij toekomstig beheer niet louter de biologische waarden zullen domineren. Het verleden heeft immers bewezen dat daarvoor de landschappelijk-geologische en natuurwetenschappelijke waarden te groot zijn. Het zal daarom wenselijk zijn een klein deel van het ruim twee kilometer lange klif in de oorspronkelijke staat terug te brengen. Hierdoor kan een stuk landschappelijke geschiedenis van de afgelopen honderdduizend jaar zichtbaar en tastbaar worden gehouden. ●